

A GYERMEKEKNEK SZERVEZETT NYÁRI KULTURÁLIS-ÉLETMÓD TÁBOROK – ESETTANULMÁNY A MAG-HÁZ ÖNKÉNTES-GYAKORLATÁRÓL

MONOSTORI ÉVA¹

Absztrakt

Az esettanulmány a komáromi Élettér Egyesület által alapított és működtetett Mag-ház közösségi tér tizenhatéves gyakorlatát és tapasztalatait mutatja be a 6-14 éves gyerekek számára szervezett nyári, kulturális és életmód táboroztatás terén. Célja egyfelől azoknak a kihívásoknak és kényszereknek az elemzése, ahogy a szervezet a tagi önkéntesek, illetve Iskolai Közösségi Szolgálatot teljesítő diákok bevonása mellett – 2022-ben „kísérleti” programként – eljutott a kötődő „családi” önkéntesek bevonásáig. Másrészt annak a folyamatnak a bemutatása, hogy a nagyobb számú kötődő önkéntes bevonása miként indította el a szervezetben – az önkéntes-szervezés, -foglalkoztatás, -megtartás és -motiválás terén – az önkéntesek foglalkoztatásának tudatosabb átgondolását, ami a „csinálva tanulás” módszerén való továbblépést is jelentette. Az esettanulmányban foglaltak az olyan kisebb, vidéki szervezetek számára adhatnak példát az önkéntes-bevonás és -foglalkoztatás terén, akiket hasonló célok motiválnak és hasonló kényszerek szorítanak akkor, amikor valamilyen helyi kulturális, közösségi igényre akarnak választ adni.

Kulcsszavak: kulturális-életmód táborok, kisiskolás gyermekek, játék- és élmény-tematika, tagi önkéntesek, kötődő önkéntesek, „családi” önkéntesek, „csinálva tanulás” -módszere

Summer cultural and lifestyle camps for children – case study on the volunteering practice and experiences of the „Mag-ház” - community space

Éva Monostori

Abstract

This case study presents operation and experience of the Mag-ház (Seed-House), a community space established and run by the Komárom-based association Élettér (Living Space), cultural nonprofit organisation. The „Mag-ház” (Seed-House) has been organising summer cultural and lifestyle camps for

¹ Monostori Éva, művelődésszervező, közösség- és településfejlesztő, a Mag-ház szakmai vezetője.

children aged 6-14. The purpose of the case study is, on the one hand, to analyse the challenges and constraints of how the organisation has moved from involving member volunteers and students doing School Community Service to involving bonding 'family' volunteers as a 'pilot' programme in 2022. Secondly, to show how the involvement of a larger number of involved volunteers has triggered a more conscious rethinking of volunteer coordination in the organisation in terms of volunteer organisation, recruitment, retention and motivation, which has also meant a move forward in the 'learning by doing' approach. The case study could provide an example for smaller, rural organisations in the field of volunteer recruitment and retention who are motivated by similar goals and pressured by similar constraints when responding to a local cultural and community need.

Keywords: cultural-lifestyle camps, young school children, play and experiential theme, member volunteers, bonding volunteers, "family" volunteers, "learning by doing" method

BEVEZETÉS

A komáromi Mag-ház, mint az Élettér Egyesület által alapított és működtetett közösségi tér, 16 éve szervez kulturális-életmód táborokat 6-14 éves gyermekek részére. A táborok működésének első tíz évében – akkor még közel százfős – tagságunk önkéntes munkája segítette a megvalósítást, ezért a klasszikus önkéntesmenedzsmenti módszerek alkalmazására nem „kényszerültünk rá”, inkább a „csinálva tanulás” módszerét alkalmaztuk. A COVID-19 járvány után, 2021-ben újra gondoltuk a kulturális-életmód táboraink tematikáját, digitális adatrögzítését, kommunikációját és közösségi média-megjelenését. Ettől az évtől vontunk be a tagi önkénteseket és az Iskolai Közösségi Szolgálatot teljesítő diákok mellett először kötődő önkénteseket.² E tapasztalatok alapján 2022-ben kitágítottuk a kötődő önkéntesek körét azzal, hogy úgynevezett „családi” önkénteseket hívtunk meg és választottunk ki a táborokba segítőnek. Így tehát 2022-ben 169 gyermeket egy hétre, illetve közülük 104 gyermeket pedig több hétre, fogadtunk a nyolc tematikus hetünk egyikén, amihez 58 „családi” önkéntes és 16 iskolai közösségi szolgálatos diák kapcsolódott.

Mindezek alapján az esettanulmány célja, hogy bemutassa azt a „kísérletet”, amikor a tagi önkénteseken kívül, a kötődő önkéntesek között úgynevezett „családi” önkénteseket vontunk be a táborok megvalósításához segítőkként. Ez általában eltér a nyári gyermektáboroztatások önkéntes-gyakorlatától, de bennünket három fő ok motivált és részben kényszerített is arra,

² Kötődő önkénteseknek nevezzük az olyan önkénteseket, akik nem tagjai a szervezetnek, hanem „csak”, mint önkéntesek kapcsolódnak hozzá, mivel egyetértenek a szervezet missziójával, céljaival és azt a munkájával is segíteni kívánja.

hogy ezt a megoldást válasszuk. A nagyobb számú kötődő önkéntes bevonása elindított bennünket az önkéntes-szervezés, -foglalkoztatás, -megtartás és -motiválás tudatosabb átgondolására, ami továbblépés az önkéntes-foglalkoztatás „csinálva tanulás” -módszerén. Esettanulmányom, úgy vélem, azon kisebb, vidéki szervezetek számára adhat példát az önkéntes-bevonás és -foglalkoztatás terén, akiket hasonló célok motiválnak és kényszerek szorítanak akkor, amikor valamilyen helyi kulturális, közösségi igényre akarnak választ adni.

A tanulmány első részében egyrészt bemutatom a Mag-ház céljait és szerepét a helyi közösségi életben, másrészt pedig a kisiskolás gyermekek számára az általunk szervezett nyári kulturális-életmód táborok sajátosságait. Ez utóbbi keretében kitérek célcsoportunk bemutatására, illetve annak a kérdésnek a megválaszolására is, hogy mitől kulturális és életmóddal kapcsolatos egy gyermekek számára szervezett nyári tábor, valamint kitérek a nyári táborok anyagi és humán erőforrás-szükségleteinek bemutatására. A harmadik részben ismertetem azt a „kísérletet”, amikor is „családi” önkénteseket hívtunk meg a gyermekeknek szóló nyári, kulturális-életmód táboraink segítőként. Ismertetem az előkészítés és a toborzás lépéseit, az önkéntesek főbb jellemzőit, továbbá a felkészítésüket, feladataikat és munkavégzésük jellemzőit, illetve a lezárás és értékelés „módszereit”. Végül pedig az összegzésben az erősségek, gyengeségek, lehetőségek és veszélyek mentén értékelem a programot és szervezetünk tevékenységét.

A MAG-HÁZ BEMUTATÁSA: CÉLJAI ÉS SZEREPE A HELYI KÖZÖSSÉGI ÉLETBEN

A Mag-ház-modell a franciaországi MJC (Maisons des Jeunes et de la Culture³ – Ifjúsági és kulturális-közösségi ház) adaptációjából épül fel, amelynek alappillére a közösségi (szervezeti) összefogás, együttműködés. A Koppánmonostorban⁴ kialakított Mag-ház a „közösségi művelődés kívánatos szervezetének” modelljét alapul véve működő közösségi tér, amit az

³ Az első Maison des Jeunes et de la Culture-t (MJC) 1907-ben hozták létre azzal a céllal, hogy a fiatalokat a közösségre, a világra, az eszmékre való nyitottsággal fejlesszék azért, hogy egy élő közösség aktív és felelős polgáiraivá váljanak. A szervezet közel 120 éves története során több fejlődési szakaszon ment keresztül, és 2022 óta Maison des Jeunes et de la Culture de France néven működik tovább, konföderációba egyesítve tagszervezeteit. A MJC de France 16 regionális vagy szubregionális szövetségre tagozódik, 43.000 önkéntest és 40.000 tagot tömörít.

⁴ Koppánmonostor Komárom városrésze, ami az 1970-es években egy elírásnak köszönhetően Koppánymonostorra változott. Mivel az Élettér Egyesület helytörténettel is foglalkozik, ezért elhatároztuk, hogy mi következetesen az eredeti nevet szerepeltetjük minden kiadványunkban, tanulmányunkban. A név visszaállítását több ízben kezdeményeztük, ezidáig sikertelenül.

Élettér Egyesületen kívül további öt szervezet konzorciuma működtet és üzemeltet a civil önkormányzatiság és kontroll alapelvén, összefogásuk alapját közösségi és gazdasági téren jelölik meg.

A közösségi és civil struktúra kialakítása cél és eszköz a tudatosabb polgári lét megélésére, egyidejűleg mintateremtő gyakorlóhely a települési demokrácia működésére. Az együttműködők a társadalmi életben való aktív részvétel lehetőségét és cselekvési teret és terepet biztosítanak mindazoknak, akik abban érdekeltek, hogy közreműködjenek a helyi társadalom szolidáris viszonyainak kiépítésében. Ez a cselekvési terep nem más, mint a polgári társadalmak alapja: az önkéntesség, az öntevékenység, az önkormányzás, az öngazgatás.

A Mag-ház 2007-ben nyílt meg másfél éves intenzív összefogás, önkéntes munka után az egyesületi tagok, valamint magánszemélyek jelentős anyagi támogatásból. Az Élettér Egyesület, mint tulajdonos, már a fizikai építkezés során törekedett a fenntarthatóságra, így módszeresen kutatta azokat a lehetőségeket, amelyek hosszú távra is biztosíthatják az üzemeltetést és a fenntartást, valamint a szolgáltatások kínálatának gyarapítását. A Mag-ház 26 éves működése óta nagyon sok tapasztalatot halmozott fel azzal, hogy mindig rugalmasan alkalmazkodott vagy lépett fel a helyben megfogalmazódó problémákra. Megvalósított programjaink közül kiemelésre kívánkozik, hogy négy évig élelmiszermentést végeztünk, és, hogy öt éven keresztül vettünk részt hajléktalanellátásban mint kiemelt közfoglalkoztatók. Telepítettünk őshonos ártéri gyümölcsöst Natura 2000 területen, melynek keretében 4,5 hektár területet gondoztunk. Számos kiadványunk, könyvünk jelent meg helyi értékekről, személyekről, vagy magunkról, és tíz évig adtuk ki a *Koppánmonostori Kalendáriumot*.

Hét évvel ezelőtt szintet léptünk, mert a közösségiség mellett erősen megjelent a hosszú távú fenntarthatóság célja, ami nem csupán a konzorcium, a közösségi tér fenntarthatóságát jelenti, hanem a benne tevékenykedők, dolgozók megélhetését is. Ennek érdekében indítottuk el az ART-Tér Művészeti Szabadiskola és Közösségi Tér létrehozását, melynek a fizikai kialakítása, formálása még folyamatban van. Társadalmi vállalkozásunk célja, hogy egyéni igényekre épülő, sok művészeti ágra kiterjedő, komplex, nem iskolarendszerű, oktatási szolgáltatást nyújtsunk, amelynek alapja a tanár-hallgató megegyezésén alapú oktatás, képzés, fejlesztés.⁵

⁵ A képzési kínálatunk alapja a zeneművészet, melyhez illeszkednek a különböző művészeti ágak, mint például képzőművészetek, táncművészet, iparművészet, filmművészet. Terveink szerint egyéni és csoportos

A MAG-HÁZ GYERMEKEKNEK SZERVEZETT NYÁRI, KULTURÁLIS-ÉLETMÓD TÁBORAINAK SAJÁTOSSÁGAI

A gyermekek nyári táboroztatásának kapcsán egy ismétlődően hullámzó tevékenységet figyelhetünk meg. Vannak évek, amikor a térségben – Komáromban és környékén – szinte alig van nyári tábor-kínálat, majd következik pár év, amikor „mindenki” (helyben tevékenykedő civil szervezetek, vállalkozások, intézmények) táboroztatást szervez.

Tapasztalataink szerint a gyermekeknek indított nyári táborok szervezését – a kínálatot és keresletet – legalább négy dolog befolyásolja:

- a lehetséges és az elérhető, azaz az elnyert pályázati források;
- a „piaci” versenyhelyzet;
- a táborok figyelmet és érdeklődést felkeltő tematikája, népszerűsége, és
- a részvételi díj.

A Mag-ház nyári gyermektáborainak célja és célcsoportja

A Mag-ház által szervezett táborok elsődleges célja, hogy a gyerekek jó helyen, jó programok által, élménnyel gazdagodjanak. Másodsorban fontosnak tartjuk, hogy olyan családokat segítsünk a nyári szünetben, akiknek problémát okoz a nyári időszak 9-10 hetére biztonságban tudni gyermekeiket. Ezért nem is egy-két hetet vállalunk, mint általában a táboroztató szervezetek, intézmények, hanem egy folyamatos nyári táborhét-sorozatot, ami a szünidő tíz hetéből – az első és az utolsó hét kivételével – nyolcat fed le.

Nagy szerencsénk, hogy az Élettér Egyesület saját ingatlanokkal rendelkezik, így két helyszínünk is van, ahol a táboroztatásokat meg tudjuk valósítani. Jellemzően még a koppánmonostori Mag-házban szervezzük a táborokat, de folyamatosan épül a komáromi ART-Tér, ami majd idővel teljesen átveszi a Mag-ház szerepét is.

Célcsoportunk elsősorban a (6-10 éves) kisiskolások, jellemzően ennek a korosztálynak szólnak a táboraink, azonban voltak kiemelkedő évek, amikor ovistáborokat és a 10-14 éveseknek „kamaszkalandokat”, azaz nekik szóló táborokat is tudtunk hirdetni és indítani. Ezek a gyerekek jellemzően olyan helyi családokból kerülnek ki, akiknek nincs lehetőségük arra, hogy

foglalkozásokkal biztosítjuk a tudásátadást valamennyi korosztálynak. A szolgáltatóház kiegészül kávéházi részleggel, ami elsősorban az ügyfelek felé biztosít szolgáltatást, ezzel hozzájárul a társadalmi vállalkozás fenntarthatóságához, illetve továbblépési lehetőséget jelent a gasztrokulturális kínálat kiépítése felé.

együtt nyaralhassanak, vagy nincsen a közelben olyan nagyszülő, aki vállalni tudná a gyerekeket a szünet megteremtésére. Mivel táborainkra pályázati forrást nem kaptunk az elmúlt években, ezért hátrányos helyzetű gyermekeket akkor tudunk befogadni, amennyiben van támogatónk.⁶ Úgy látjuk, hogy a nyári gyermektáborok „piacán” a versenyhelyzet a két szélső – a tehetősebb és a hátrányos helyzetű – réteg elérése terén alakult ki, és a középrétegek gyermekei számára nagyon kevés az olyan, még elérhető árú tábor, ami nem csak „gyermekmegőrző”, hanem tartalmas programokat is kínál.

Mitől „kulturális és életmód” egy gyermekeknek szervezett nyári tábor?

A nyári táboroztatás a gyermekekkel folyó szakmai munkának része, amit már 30 évvel ezelőtt a népművelői tevékenységem során megkezdtem. Ennek szervezésekor megfogalmazódott bennem, hogy kifejezetten tematikus táborhetekkel készüljünk. Így amikor a Mag-házban 17 évvel ezelőtt elindítottuk a nyári tábor szervezést, akkor is ez a cél lebegett előttem, és ezeket a korábbi tapasztalatokat építettem be.

A játék és élmény-tematika azt jelenti, hogy a tábori heteket egy-egy történet köré építjük fel, így például kezdetben, a Robinson tábornál, a regényre alapoztunk, és annak mentén állítottuk össze a heti programtervet. De minden évben nem lehetünk Robinsonok, tehát mindig kellett valami újdonság. Így voltunk már felfedező, háborús hajóflotta, hírhedt kalózkodó. A keretmese mindig egy kicsit másabb, többféle tudást, információt ad, ami által a gyermekek képzelőerőben, kreativitásban és nem utolsósorban együttműködésben fejlődnek. Mindig figyelünk arra, hogy a kiscsoportok vegyes korosztályúak, koedukáltak vagy éppen speciális igényűek legyenek azért, hogy tudjanak egymásnak segíteni, tudjanak egymástól tanulni. Sosem hagyjuk el a gyengét, csak akkor „győzhetünk”, ha együtt, mindannyian végig tudjuk játszani a hetet. A játék és élmény-tematika mellett a legnagyobb hangsúly az együttműködésen van. Arra figyelünk a legjobban, hogy ne versenyezzenek, hanem segítsék egymást, mert ez talán a legnagyobb kihívás a mai gyermekek számára.

Nyári táboraink életmód-jellege abban áll, hogy vannak egészségfejlesztő foglalkozások, amit hozzáértő fejlesztőpedagógusok vezetnek. Mi pedig igyekszünk a fenntarthatóságot is

⁶ Az elmúlt évben volt is rá példa, hogy egy helyi önkormányzati képviselő négy gyermek egy-egy táborhelyét finanszírozta, idén pedig az általa gondozott alapítvány révén tudtunk két gyermeket fogadni térítés nélkül.

közvetíteni: nem pazarolunk sem ételt, sem energiát, sem alapanyagot és amit lehet újra hasznosítunk, amivel minden alkalommal tapasztalunk, tanulunk valami érdekeset.

A táborok játék-tematikának kidolgozása azért is fontos, mert ezek azok a hívószavak, fantáziát megmozgató „élményforrások”, amelyekre a gyerekek jelentkezni akarnak. Az elmúlt 16 év alatt nyolc tematikus tábort dolgoztunk ki, úgy mint:

- Robinson tábor, ahol a Duna egyik szigetére költözünk, mint kalózok, vagy hajótöröttek és felfedezünk, berendezkedünk. A tábor zárása mindig számháborúval ér véget, amikor is hol külső támadókra (kannibálok), hol pedig a szigetre érkező „ellenséges” csapatok támadására készülünk fel.
- Az Indián táborban az észak-amerikai indiánokkal és szokásaikkal (például indián játékok vagy a vándorlás) ismerkedünk. A táborzárás az indián beavatás, ami egy ló elkötésével ér véget.
- A Kert-Konyha-Kamra táborban tulajdonképpen minden olyan házimunkával foglalkozunk, ami a kerttel, a konyhával vagy az éléskamrával kapcsolatos.
- Az Ősember táborban a természetben vagyunk és a saját tapasztalásra helyezzük a hangsúlyt, amiben megjelenik a gyűjtögetés, az élelemszerzés és az „otthonteremtés” is.
- A Raklap táborban kezdetben kifejezetten raklapokból készítettünk játékokat (például mászóka, babaház, vagy élő csocsópálya), ám az utóbbi években kisebb bútorok (hokedli, dohányzóasztal stb.) átalakításával foglalkozunk. Mindig készül valami a közösségnek is, de hazavitelre is alkotnak a gyerekek.
- A Nagy Társas-Játék táborban közösségi játékokkal ismerkedünk és saját játékokat készítünk, amely nem kizárólag társasjáték, de mindig társakkal játszható játék.
- Makk Marci Egészségtáborunkat elsősorban speciális igényű gyermekeknek hirdetjük, fejlesztőpedagógussal. A testi és lelki fejlesztésre épülő tábor, ahol különböző terápiás (pl. kutya) módszereket is kipróbálnak a gyerekek.
- Mekk Mester tábor, ami tulajdonképpen leginkább hasonlít egy általános kézműves táborhoz, hiszen itt különböző kézműves technikákkal ismerkedünk, de igyekszünk a hét alatt egy foglalkozás (például asztalos, kárpitos, festő, varrónő stb.) alapttechnikáival is megismerkedni, és természetesen kipróbálni azokat.

Minden tematikus tábor esetében van kézműves foglalkozás, játéktervezés, alkotás, építés stb., de ezek mindig a tábor alaptörténetéhez kapcsolódnak. A tematikus kulturális és életmód

tábor lényege tehát, hogy a gyermekek úgy játsszanak, alkossanak, hogy az az egy hét a képzeletük világában, saját szerepükben történjen, s ezáltal adjon plusz élményt is nekik, hiszen ez a szünidőjük, és itt valami másnak kell történnie, mint egy átlagos kézműves foglalkozáson, sportnapon, ami a tanév közben is folyamatosan elérhető számukra.

A Mag – ház nyári gyermektáborainak anyagi- és humánerőforrás-szükségletei

Az anyagi erőforrás-szükségletek

Bevételek. A nyári gyermektáborokat – mivel nem kapunk helyi önkormányzati támogatást – a táboroztatási díjbevételekből tudjuk megvalósítani. Szolgáltatásainkat mindig igyekeztünk olyan áron⁷ kínálni, amelyek vállalhatók a családoknak és a gyerekek a testvér-, valamint a több hétre szóló kedvezményeinkkel akár három-négy hetet is velünk tölthetnek.

Két befolyásoló tényező érint bennünket, ami a jelenlegi „magas” részvételi díjat eredményezi. Mivel saját tulajdonunkban vannak az épületek, így a közüzemi kiadásainkat 2022 őszétől a korábbi évek tízszeres szorzójával számolják. Ami eddig havonta 40 ezer forintunkba került, az most 400 ezer, tehát ezt kell kigazdálkodni. A másik tényező pedig, hogy az állami és önkormányzati támogatások elmaradása miatt a támogatott szervezetek nyomott áron (30.000 Ft/fő/hét) hirdetett táborköltségeivel nem tudjuk felvenni a versenyt.

Kiadások, szervezési költségek. Ahogy fentebb említettem, a táborhelyszínekért nem kell bérleti díjat fizetnünk, mivel saját ingatlanban táboroztatunk. Azonban számolnunk kell a ház fenntartási és karbantartási kiadásaival. Minden évben kiszámoljuk, hogy az energiafogyasztás és az egyéb kiadások mibe kerültek, ezt évente – a 2022-es drasztikus áremeléstől eltekintve – tíz százalékkal növeljük, és ez az az összeg, amit a táborozási díjból – mondjuk így – bérleti díjra tervezünk be.

További kiadás a gyermekek étkeztetési költsége, amit szintén csak kalkulálni tudunk. Az ebédet szállítatjuk, így ez az az összeg, ami fixen tervezhető, illetve a tízórai és az uzsonna az, amit kalkuláltan számolunk. A kiszámolt összeghez is hozzáadunk tíz százalékot, mert a táborozásokat már év elején meghirdetjük és nyárig egészen biztos, hogy számolhatunk áringadozásokkal.

⁷ 2020-ban 29.500 Ft/fő/hét, 2021-ben 32.000 Ft/fő/hét, 2022-ben 44.000 Ft/fő/hét és 2023-ban 55.000 Ft/fő/hét volt a részvételi díj. Testvérkedvezmény táborhetenként 5.000 Ft/testvér. Van táborkezdményünk is, ami 2022-ben a második tábornál 40.000 Ft/fő/hét, illetve a harmadik tábor esetén 30.000 Ft/fő/hét. A kedvezményeket mindig a személyi juttatás részből engedjük el, hiszen az ételkészítés, az alapanyag, valamint a rezsiköltség az mindig megjelenik kiadásként.

Minden táboroztatás anyagszükséglettel is jár. Akár rendelkezünk az adott foglalkozás alapanyagával, akár akkor kell beszerezni, mindenképpen ára van, ezért a táboroknál összeszámoljuk, hogy a tervezett foglalkozásokhoz milyen anyagszükséglet tartozik és ezzel az összeggel is megnöveljük a táborköltséget. Azt fogalmazzuk meg, hogy a tábor összköltségének tíz százalékát nem haladhatja meg az anyagszükséglet (ide értjük a kirándulások díját és a belépőjegyeket is).

A személyi közreműködés tétele, azaz a tiszteletdíj a következő költség, amit igyekszünk önkéntes munkával kiváltani, de ettől még számolnunk kell vele, hiszen vannak olyan foglalkozások, ahová szakembereket kell meghívunk. A személyi kiadásokat programjainknál rendszerint az önkéntes törvényben meghatározott adatokkal számoljuk, de a táboroknál ezt nem tudjuk érvényesíteni. Még most sem tudunk az önkormányzati táboroztatások 2011-2015-ös díjszabásához igazodni, amikor is a pedagógusnak bruttó 12.000 Ft/óra, az asszisztensnek 6.000 Ft/óra díjat tudtunk fizetni. Jelenlegi táboraink során a „táborvezetőknek” gyermekeként (2019-től változatlanul) 8.000 Ft/hét, az asszisztenseknek pedig gyermekeként 4.000 Ft/hét díjat számolunk. Egy gyermek részvételi díjából 16.000 forintot tesz ki a személyi közreműködésre fordított költség, aminek megoszlása a tábor jellegétől függ. Tehát, ha van egy 22 fős tábor, akkor egy táborvezető az adott hétre bruttó 176.000 Ft-ra jogosult, az asszisztens pedig ennek a felére. Amennyiben nem önkéntesként töltik be a feladatot, akkor az étkezési költséget levonjuk, ami 2023-ban 20.000 forintot jelentett.

Összességében, a táborok bekerülési ára általában úgy áll össze, hogy 36 százalékot tesz ki az étkezés és 36 százalékot a személyi hozzájárulás, további 18 százalékot az épület fenntartása, illetve 7 százalékot az alapanyag-költségek,⁸ és 3 százalékot tervezünk általános tartaléknak az előre nem látható, nem tervezhető kiadásokra.

Humánerőforrás-szükségletek

A táborok humánerőforrás szükséglete a következőképpen épül fel: a táborvezetőn és asszisztensén kívül hetente szükségünk van négy, de legrosszabb esetben is három önkéntesre, akik kiscsoportokban foglalkoznak a gyermekekkel egy-egy közösségi szolgálatos

⁸ Kivéve a Kert-Konyha-Kamra tábor, mert annak az alapanyagszükséglete nagyon magas, így 2023-tól a részvételi díjon felül is kértünk összeget rá, ami 6.000Ft többletet jelentett.

diákkal együtt. Az Iskolai Közösségi Szolgálatot teljesítő diákok feladata a tábori csoportvezetők, illetve a táborvezető tevékenységének segítése.

A keretmeséhez illeszkedő foglalkozások (tánctanulás, egyéni fejlesztés, külső terepi foglalkozás, mint pl. befőzés, vagy állatfarmi látogatás, zenetanulás, lovagoltatás stb.) is önkéntes felajánlások. Amennyiben anyagköltség jelentkezik (például befőzés, vagy sajt készítés stb.), akkor az alapanyagokkal számolunk, de személyi bér, tiszteletdíj nem jelentkezik. A civil szervezetek részéről felajánlott foglalkozások (például népzenei hangszersimogató, zene- vagy tánc tanulás, korabeli fegyverbemutató stb.) rendszerint „cseretevékenységek”. Ezeknek a szervezeteknek mi segítjük a napi adminisztrációjukat, forrásteremtésüket, pályázati elszámolásaikat, törvényi megfelelésüket. Ezért cserrébe mi is számíthatunk a rendszeres együttműködésükre a táboroztatások és egyéb hirdetett programjaink, foglalkozásaink során.

A táboroztatás háttérmunkáját is meg kell említeni, hiszen a jelentkezők fogadása, adminisztrálása, kapcsolattartása, a szolgáltatások (étkezések, kirándulások stb.) szervezése is feladat, amit szintén önkéntes tevékenységben látunk el. Ezt a feladatot 2023-ban hárman végeztük megosztott tevékenységi- és feladatkörrel. Végül pedig említsük meg a könyvelő feladatát is. Törvényi előírás ugyan nincs arra vonatkozóan, hogy az egyesületeknek kötelező könyvelő „foglalkoztatása”, azonban a jogszabályi megfelelést teljesíteni kell. Az egyesületeinknek 2021-ig volt szerződött könyvelője, 2022-től az egyesületen belül, egy tagunk látja el, tehát erre külön költségünk nem keletkezik.

A MAG-HÁZ NYÁRI GYERMEKTÁBORAINAK ÖNKÉNTESEI – AZ ELMÚLT ÉV „KÍSÉRLETI” PROGRAMJA

Ahogy már fentebb írtam, a Mag-ház létrehozásával két alapvető célt jelöltünk meg, mégpedig a civil szolgáltatást, valamint a gyermek- és ifjúsági munkát, és a nyári táboroztatás immár 16 éve, e célunk megvalósítását szolgálja. Mielőtt rátérnék a címben jelzett, 2022. évi, az önkéntesek bevonása terén „kísérleti” programunk bemutatására, először tekintsük át a Mag-ház 16 éves táboroztatási történetének főbb szakaszait.

A Mag-ház nyári gyermektáborok „fejlődéstörténete” – a tagi önkéntesektől a kötődő önkéntesek bevonásáig

- Kezdetben – 2007 és 2010 között – kizárólag saját szervezésben és egyesületi tagokkal, tehát tagi önkéntesekkel és munkatársaink részvételével hirdettünk táborokat, amelyekre helyi társadalmi igény mutatkozott. Ugyanis, egész egyszerűen nem, vagy csak elenyésző, illetve eléggé korlátozott (például az egy-egy sport-, néptánc-, vagy kézműves tábor, illetve a hátrányos helyzetű gyermekek számára kiírt, valamint a kis létszámú nyári napközis tábor) volt a Komáromban és környékén élő gyermekek számára a nyári szünidő hasznos eltöltését lehetővé tevő tábor-kínálat. Nem tudtam és nem is akartam elszakadni a népművelői gyökereimtől, ezért folyamatosan olyan kulturális tematikus táborokat hirdettünk, amelynek valami aktualitása és helytörténeti eredete volt. Ebben az időszakban az egyesületen belül is és bennem is erős volt a helyi identitás, így szinte valamennyi tematika e köré épült fel. Mivel a táborok megvalósítását – akkor még közel százfős – tagságunk önkéntes munkája segítette, ezért a klasszikus önkéntesmenedzsmenti módszerek alkalmazására nem „kényszerültünk rá”, inkább a „csinálva tanulás” -módszerét alkalmaztuk.
- 2011 és 2015 között átvállalhattuk a városi nyári napközi működtetését a nyár 9 hetében. Ez esetben hivatalosan nem számolhattunk önkéntesekkel, hiszen szigorú szabályok és megfelelési követelmények voltak a „személyzettel” szemben. Ugyanakkor a szakképzett pedagógusok és asszisztensek között voltak olyanok, akik a heti nettó juttatásukat felajánlották a közösségi terünk működtetésre. Ebben a táboroztatásban kizárólag a városi szociális bizottság által kijelölt hátrányos helyzetű gyermekek vettek részt, és voltak olyanok köztük, nem is kevesen, akik az egész nyarat velünk töltötték. Ezért kiemelkedően fontosnak ítéltém, hogy valami változatos és élménydús keretmesére fölfűzve állítsák össze a felügyelők az általuk vállalt heteket. Az egyesület elnöke aktív pedagógusként elkötelezett volt arra, hogy a nyári napközi színvonalában is valami előrelépés történjen és a gyerekek ne egy iskola udvarán legyenek „csak úgy” felügyelve. Ő volt az, aki kiválasztotta és meghívta a pedagógusokat és az asszisztenseket. Voltak sikertörténeteink, de voltak kudarcaink is, és megtehettük, hogy akit nem találtunk együttműködőnek, azt nem hívtuk a következő időszakokra. A nyári napközi olyan sikeres lett, hogy az 55-68 fős táborok

felügyeletre⁹ kötelező összegét a város nem tudta biztosítani hosszú távon, így négy év után már nem kötöttek velünk szerződést a következő időszakra.

- A harmadik szakaszt a 2006-2019 közötti években, a COVID-19 járványt megelőző, időszakban lehet kijelölni. Ekkor a hirtelen megvont támogatás után „vegyes” táboroztatást hirdettünk. Voltak hetek, amelyeket vállalkozásoknak adtunk ki, természetesen azzal a feltétellel, hogy ők is keretbe foglalják tevékenységüket, illetve folytattuk a korábban is hirdetett táborainkat, vagy újakat kezdtünk. A négy évben 27 hétnyi tematikus tábort valósítottunk meg. Volt, amelyik külső helyszínen (Tihanyban) került megszervezésre, és volt két ovis táborunk is. Ekkortól kezdte meg egy fejlesztőpedagógus a Makk Marci életmód tábort speciális igényű gyermekek részére. Önkénteseink ismét az egyesület tagságából szerveződtek, akik részvételükkel és munkájukkal segítették a táborok megvalósítását.
- A negyedik szakaszt a Mag-ház gyermektáboroztatásának történetében a COVID-19 járvány alatti, és az azóta eltelt időszak jelenti. A pandémia időszaka lehetőséget adott a kulturális-életmód táboraink tematikájának, digitális adatrögzítésének, kommunikációjának és közösségi média-megjelenésének újra- és átgondolására. A digitális adatrögzítés már nagyon régóta váratott magára, és így minden (a táborok tematikája, hány gyermek vett részt, hol és mennyi önkéntest tudtunk bevonni) jobban és könnyebben nyomon követhetővé vált. 2021-től szisztematikusan építettük fel külső – közösségi média és honlap – kommunikációkat és módszeresen elindítottuk a táborokról szóló napi élménybeszámolót, a videós bejelentkezéseket. Végül pedig 2021-ben kezdtük meg a táborokban a négy-négy kiscsoportos osztásokat és ezekhez a csoportokhoz kerestük az önkénteseinket, és az iskolai közösségi szolgálatos diákokat, az előző évi jelentkezések alapján.

A Mag-ház nyári táborainak önkéntesei – a 2022. év „kísérleti” programja

Ahogy már a fentiekből is kiderült, a gyermekeknek szóló nyári kulturális-életmód táborainkat hosszú ideig az Élettér Egyesület tagjainak önkéntes munkája és az Iskolai Közösségi Szolgálatot

⁹ Közfeladat ellátása törvényileg meghatározott, és ennek alapján 12 gyermekre 1 pedagógust és 1 asszisztenst kellett biztosítani.

teljesítő diákok bevonása segítette. 2022-ben három ok kényszerített bennünket kötődő önkéntesek bevonására:

- egyrészt a táboroztatást vállaló tagi önkénteseink száma jelentősen lecsökkent, többen elfáradtak vagy nem tudták vállalni, összeegyeztetni a tábori részvételt saját programjaikkal.
- Másrészt, táboronként biztosítani kell a csoportonkénti minimum három, de inkább négyfős kisegítő személyzetet.
- Harmadrészt pedig költséghatékonysági szempontokat is figyelembe kellett vennünk.

Amikor tehát azt tapasztaltuk, hogy nem tudjuk már saját magunk megoldani a táboroztatást, döntenünk kellett. Vagy elhagyjuk a táborainkat, és ezáltal elesünk egy olyan bevételtől, ami gyakorlatilag (2022-ig értve) biztosítja a közösségi tereink éves fenntartásának jelenős részét, vagy más megoldást keresünk, és nekivágunk a táboroknak, vállalva a bizonytalansági tényezőket is.

Legkézenfekvőbbnek az tűnt, hogy az önkéntes lehetőséget a szülők körében hirdessük meg, hiszen ők azok, akik először találkoznak a hirdetéssel, ők azok, akik képzeiteket, emlékeiket beleálmodják egy-egy általunk kínált táborba. Első alkalommal egészen biztos, hogy a szülő választ táborra a gyermeknek, melyben nagy hangsúlyt kapnak az ő saját gyermekkori élményei. *Előkészítés, toborzás.* A 2021-ben szisztematikusan felépített kommunikációnkra alapozva 2022 tavaszán hirdettük meg a nyolc tematikus tábor programját és időpontját, egyben kértük „családi” önkéntesek jelentkezését. A jelentkezőktől egyfelől azt vártuk el, hogy írjanak egy egy-két mondatos bemutatkozást, másfelől pedig azt, hogy legalább egy hetet (öt napot) tudjanak vállalni (de nem zártuk ki azokat sem, akik csak egy-két napra ígérkeztek el).

Kik voltak a „családi” önkéntesek? – a kiválasztás. Számomra is nagy tanulság, meglepetés és öröm volt, hogy viszonylag gyorsan, a tavasz végére össze is állt a jelentkezőkből a „családi” önkéntes csapat. Jellemzően azok a nagyszülők és szülők jelentkeztek, akik unokájukkal, gyermekükkel közösen tölthettek el így egy hetet. (A Raklap táborunkhoz sikerült két olyan nagypapát is megnyernünk önkéntesnek, akik vállalták a barkácsolást, de saját unokát nem hoztak magukkal.)

Az 58 jelentkező közül 50 fő volt „családi” önkéntes, akik közül 25 fő volt nagyszülő (20 nagymama és 5 nagypapa), 25 fő pedig szülő (15 anya és 10 apa). A nyugdíjasok kivétel nélkül az egyesületünk korábbi tagjai vagy önkéntesként hozzánk kötődők voltak, illetve olyan civil, vagy kulturális szakemberek, akikkel már dolgoztunk együtt. A szülők pedig olyan aktív korúak,

akik részben Komárom környékéről, részben pedig messzebről (például Budapestről) jelentkeztek. További nyolc fiatal önkéntesünk korábban gyermekként vagy serdülőként a csoportjainkhoz tartozott.

Meg kell említeni, hogy a Komárom koppánmonostori városrészén lévő házi orvos évek óta önkéntes feladatként látja el a táboraink segítségét úgy, hogy még két városban, két másik körzetben is rendel.

Az önkéntesek mellett 16 olyan Iskolai Közösségi Szolgálatát teljesítő diák vett még részt a táborokban segítőként. Közülük négyen nem csak az 50 órát teljesítették, hanem ezen felül még további egy-két táborhétre is visszajöttek segíteni.

Az önkéntesek felkészítése. Amikor első alkalommal jelentkezik hozzánk egy önkéntes, akkor nem sajnáljuk az időt a megismerésére, amely rendszerint személyes beszélgetéssel zajlik. Mit szeret csinálni, mi az, amihez nagyon ért, amit szeretne kipróbálni. Fontos számunkra minden olyan tapasztalat és tudás, amivel rendelkezik, amit megismerünk és amit be tudunk építeni a táborhétbe, illetve el tudunk raktározni további információkat. Hiszen nem csak táboroztatunk, hanem egész évben folyamatos közösségi szolgáltatásokkal, közösségi terekkel vagyunk jelen, minden erőforrást, felajánlott tudást, tapasztalatot kihasználunk.

Az erőforrásgyűjtést azért is tartjuk fontosnak, mert ha az önkéntes az idejét és az energiáját arra szánja, hogy velünk dolgozzon, akkor nekünk figyelembe kell vennünk az ő igényeit és vágyait is. Olyan feladatokkal bízunk meg, amelyeket szívesen végez, tudása, gyakorlata van benne, vagy éppen kihívást érez annak elvégzésére. Az erőforrás mellett legalább ugyanilyen fontos az is, hogy rálássunk, mi az, amit nem szívesen vállal, amit egyáltalán nem akar elvégezni, vagy amitől fél, aggódással áll hozzá. Nincs annál rosszabb üzenet, ha egy önkéntest az általa nem szeretett feladattal látunk el. Ezzel nem fogjuk tudni magunkhoz kötni, sőt, az ellenkezőjét is kiválthatjuk.

Az első személyes csoportos felkészítést valamennyi táborhoz jelentkező önkéntesnek tavasz végén tartottuk meg. Igaz, hogy különböző tematikával dolgozunk hétről hétre, de alapvetően a táborok napi és heti rendje azonos, tehát az alapvető tudnivalókat (érkezés, feladatok stb.) egyformán tudjuk átadni. Később, a táborhetek megkezdése előtt, több, egymásra épülő, közös tervezést, felkészítést tartottunk, melyeken, a tematikát átbeszélve, kipróbáltattuk, megismertettük a foglalkozásokat és a játékokat, illetve az önkéntesek pontos szerepét és mindazt, amire készülniük kell. A felkészítésnél a rugalmasságot mindig tudatosítjuk az

önkéntesekben, és azt tapasztaljuk, hogy többségében hajlandóak is rá. Talán a nagypapa korosztály az, akivel nehezebb az előre megbeszélte tematikán változtatni, az idősebb férfi önkénteseknél tapasztaljuk, hogy kevésbé rugalmasak, nehezebben fogadják a változásokat. Az önkénteseink javaslatait igyekszünk figyelembe venni és beépíteni azokat a programba. Ezáltal jobban sajátjuknak érezhetik az adott tábort, a táboroztatásban végzett feladatokat. Természetesen az első alkalommal mindenkivel kötünk önkéntes szerződést, ami – az egyszerűség kedvéért – nem egy-egy alkalomra, hanem általános tevékenységre és határozatlan időre szól. Ennek több oka van. Egyrészt nincs apparátusunk arra, hogy folyamatosan és egy-két órás foglalkozásokra adminisztráljunk, másrészt pedig szervesen egymásra épülő programjaink és szolgáltatásaink szerte ágazóak és szinte mindenki, aki egy alkalommal önkéntesünk lesz, valamilyen más programba is bevonódik később.

Az önkéntesekre baleset- és felelősségbiztosítást kötünk, ami vonatkozik a telephelyeinken, illetve a külső programokon való tevékenységre is, illetve arra is, ha az önkéntessel történik baleset, vagy, ha az önkéntes okoz balesetet. Mint a legtöbb szervezet, mi is sokáig elodáztuk ezt a feladatot, de így utólag azt kell mondanunk, hogy nem szabad ezzel játszani. A baj hamar megvan és annak következményei sokkal súlyosabbak, mint egy adott negyedéves biztosítás, ami egészen biztos, hogy nem teljeskörűen mindenre, de a veszélyek nagy részére releváns biztosíték, mind a szervezetnek, mind pedig az önkénteseknek.

Az önkéntesek feladatai és munkavégzésük jellemzői. Az önkéntesek segítségét a nyári táborok (fizikai) előkészítése és konkrétan a megvalósítása során vesszük igénybe. A nyári táborok (fizikai) előkészítése azt jelenti, hogy a táborhelyszíneket meg kell újítani (fűnyírás, kertészet, napvitorlák, párapadok kihelyezése, karbantartása). Ezeket a munkákat általában a tagi önkénteseinkkel szoktuk elvégezni.

A táborok megvalósítása során kétfajta feladatot látnak el az önkénteseink: a gyermekek körüli tennivalókat és a háttérfeladatokat.

- A gyermekek körüli feladatok azt jelentik, hogy a felnőtt és fiatal önkénteseink elsősorban egy-egy csoportért felelősek, a csoportoknak segítenek a foglalkozásokon és vezénylik a szabad alkotást, abban segítenek a gyerekeknek, felügyelnek, jelen vannak. Az iskolai közösségi szolgálatosok ugyanezt végzik azzal a különbséggel, hogy ők még behelyezkednek a keretmesébe és együtt játszanak a gyerekekkel. Az önkéntesek ezen csoportja napi 10 órát teljesít, hiszen a gyermekek reggeli fogadásban és délutáni hazakísérésében, illetve a szakmai előkészítésekben, utómunkában is részt vesznek.

- A háttérfeladatok leginkább az étkeztetéseket, valamint az étkezések közötti időszakot (előkészületek, maga az étkeztetési folyamat, valamint rendrakás, takarítás) jelentik. Ebben főként az idősebb korú (nagy szülői) önkéntesek vesznek tevékenyen részt, napi 6-7 órában.

Lezárás és értékelés. A nyári táborszézon lezárása után mindig küldünk egy köszönőlevelet, illetve nyilvánosságra hozzuk, hogy az adott évben mekkora volt az önkénteseink által pénzben kimutatható munka díja. Ez 2022-ben 1.510.000 forintot tett ki számításaink szerint. Azt is közzétesszük, hogy ezt az összeget mire fogjuk majd felhasználni, és a felhasználást is folyamatosan megjelenítjük. Fontos, hogy minden legyen nyilvános, tiszta és elérhető, mert ez adja meg a bizalmat a további munkánkhoz.

Közös, személyes értékelést is szervezünk, ahol kiértékeljük a táborainkat, amire valamennyi önkéntest és iskolai közösségi szolgálatot teljesítő diákot is meghívunk és elvárunk. Az értékelést négy szempont mentén végezzük:

- Mi volt a jó, mi az, amit feltétlenül meg kell tartanunk?
- Mi az, ami félresiklott, amit ki kell hagynunk, vagy át kell alakítanunk?
- Mi az, amin változtatnánk és azt hogyan képzeljük el?
- Milyen tevékenységek azok, amikben önkénteseink továbbra is személyes szerepet vállalnának?

Ez az értékelési alkalom mindig egy kis ünnepség, közösségi együttlét is. A felnőtt és fiatal önkénteseinknek egy kis apró ajándékkal kedveskedünk, ám azt tapasztaljuk, hogy az együttlétek fontosabbak, mint a kézzel fogható kis tárgyi elismerés.

Az iskolai közösségi szolgálatosoknál is hasonlóan járunk el, azonban itt van még két külön jutalmazásunk is. Egyrészt azok, akik nagyon megbízhatóak és együttműködőek voltak, megkapják azt a lehetőséget, hogy használhatják közösségi tereinket baráti összejövetelekre. Emellett a felnőttekkel átbeszélve értékeljük, hogy az adott évben kik azok a fiatalok, akik még külön elismerésben részesülhetnek. Ez egy kalligrafikus által, szépírással készített egyedi falikép, amit elviszünk a középiskolájukba egy kísérő levéllel együtt.

ÖSSZEGZÉS

Összességében elmondható, hogy a „családi” önkéntesség *előnye* a szülők, nagyszülők együttes táborozása a gyermekkel vagy unokával. Előny az is, hogy a szülők személyes élménnyel gazdagodtak, betekintettek egy-egy tematikus táborhét felépítésbe, szervezésébe

és lebonyolításába. Útmutatást, gyakorlati tapasztalatot szereztek az önkéntességről. Önkénteseink elfogadták az utasításokat, és tudtak rugalmasan alkalmazkodni, jellemzően a megvalósításban vettek részt, ám megjelent a saját ötlet, tapasztalat beépítése is.

A szülők és nagyszülők jelenléte a gyerekekre is jó hatással volt, ennél jobban már csak annak örültek, ha egy nagyobb testvér (középiskolásként az Iskolai Közösségi Szolgálattal, később pedig a családi önkéntességgel) is szerepet vállalt a táboroztatásban.

Fogadó szervezatként pozitívum, hogy nem kell személyi juttatást fizetnünk, az így „megtermelt” haszon is visszafordítható a cél szerinti tevékenységeinkre. Táboraink népszerűsége, a szervezeteink hitelessége biztosíték volt arra, hogy megfelelő létszámban jelentkezzenek önkéntesek. Erősnek ítéljük meg a táborokról szóló kommunikációs megjelenéseket. Nagy olvasottságuk volt, és azt tapasztaltuk, hogy az emberek szerették a bejegyzéseinket akár résztvevők voltak, akár nem.

Ám nem csak előnyökkel, hanem *korlátokkal* is számolnunk kell. Így például, önkéntes toborzásunk nem következetes, nincs kidolgozott tematikánk a szülői vagy családi önkéntességről, valamint a „saját gyermek vagy unoka”-helyzet kezelésére. Úgy kell táborokat hirdetni és tematikákat készíteni, hogy nem ismerjük azokat az önkénteseket, akikkel a megvalósítás majd megtörténik. Amennyiben az önkéntes nem elkötelezett a szervezeteink iránt, könnyebben mondja vissza a vállalt feladatot, húzza ki magát a megvalósításból.

Hiányzik még az átgondolt és kidolgozott marketingtervünk, nem határoztuk meg pontosan, hogy kik a célcsoportjaink, noha vannak elképzeléseink, de azok még elég tágra értelmezettek. Nincs a szervezetünkönél önkéntes-menedzsmenttel foglalkozó tag, aki nem csak a táboroztatás előtt és alatt, hanem gyakorlatilag folyamatosan foglalkozna az önkénteseinkkel. A kulturális és életmód táboraink folytatására *lehetőséget* jelent, hogy vannak visszatérő önkénteseink, és vannak visszatérő táborosaink is, akiknek a tapasztalatait tudjuk hasznosítani.

Tapasztaljuk, hogy már messzebből is (Lajosmizse, Győr, Nagyigmánd, Tatabánya, Budapest) jelentkeznek táborosaink és önkénteseink. A vidéki gyerekek szülei vagy Komáromban dolgoznak, vagy fiatalkori kötődésük van a városhoz, vagy a Mag-házhoz, így a gyermekeiket is szívesen hozzák vissza. Felvidékről is egyre több gyermeket fizetnek be táborainkba. Lehetőségnek látjuk azt is, hogy a nyári tematikus gyermektáborok „piacán” van helyünk, egy viszonylagosan körülhatárolható célcsoportunk és van lehetőségünk, esélyünk fejlődni.

Működésünket *veszélyeztető tényezőnek* látjuk, hogyha vannak is körülöttünk fiatalok, a szervezeti létbe, az éves folyamatokba nem kapcsolódnak be, ezért a szervezet fiatalítása elkerülhetetlen. Az ingatlanok átszervezése (jelenleg a Mag-ház eladás előtt áll), az ART-Tér közbeszédbe való beépítése még nem történt meg kellő módon, így féltő, hogy az itt maradt gyerekek is eltávolodnak, a családi önkéntesekkel együtt. 2023-tól a táboroztatásunk megint a „lejtőre került”, ebben az évben ismét sokan szerveznek táborokat a városban. A hirdetett nyolc tábor helyett csupán négyet tudtunk elindítani, amit továbbra is teljes önkéntes gárdával biztosítunk. A jelenlegi létszám csökkenése nem a gyermekek eltávolodását jelenti a táborainktól, hanem a részvételi díjak emelésének köszönhető, és ez olyan objektív akadály, amit csak pályázati, támogatási források bevonásával tudunk csökkenteni.

Mindezek mellett azt gondolom, hogy egy csodás dolog önkéntesekkel táboroztatni. A családi önkéntesekkel való munka olyan új, még kidolgozatlan kihívás, ami további feladatokra is ösztönöz. Ez is egy olyan területe az egyesületi munkásságunknak, amit nem szabad hagynunk elveszni, élni kell a lehetőségeivel.